

Джон Р. Р. Толкин

Приключенията на Том
Бомбадил

Предговор¹

Червената книга² съдържа огромен брой стихотворения. Някои от тях са извлечени от текста на „Падането на Властелина на пръстените“³ или приложените към нея предания и хроники; още доста са открити на хвърчащи листа; трети пък са небрежно нахвърляни върху полета и всякакви празни местенца. Повечето от последните са пълни безсмислици, често пъти неразбираеми дори в случаите, когато се разчитат, или пък представляват полузабравени фрагменти. Такива са 4, 11, 13; по-добър пример за този вид поезия представляват набързо надрасканите върху листа с Билбовото стихче „Щом зима се озъби пак“⁴ редове:

Завихри северният вятър петлето-ветропоказател,
опашката си не успя да задържи то над снега;
студът захапа показателя –
ни мърда, ни се движи с вятъра.
„Горко ми“, жален стон разгърна,
„Напразно“, петльо му отвърна
и стонът им се сля.

Настоящата подборка е направена сред по-стари образци, свързани най-вече с легендарната и комическата традиция на Графството от края на Третата епоха, явно дело на хобитите и особено на Билбо и неговите приятели или на техни преки наследници. Така или иначе, тяхното

-
1. В „Приключенията на Том Бомбадил“ има множество познати на любителите на Толкин имена на местности, герои и събития. За улеснение на читателя, където е било възможно, те са предадени според преводите на Любомир Николов. Обяснителните бележки, имащи за цел да припомнят някои имена и факти, са изготвени с помощта на „The Complete Guide to Middle-Earth“ by Robert Foster. – Бел. прев.
 2. Червената книга на Западния предел представлява обемна книга с червени кожени корици, написана от Билбо, Фродо и Сам Майтапер и обогатявана с допълнения и бележки от множество неизвестни автори. Освен че се занимава със събитията от края на Третата епоха, тя съдържа и Билбовите „Преводи от елфически език“, както и редица други любопитни приложения. Оригиналът е загубен, но се пазят множество преписи. – Бел. прев.
 3. Става въпрос за мемоарите на Билбо, довършени от Фродо и озаглавени от последния „Падането на Властелина на пръстените и завръщането на краля“; вж. „Властелинът на Пръстените“ (ВП), т. II, 587. Тук и навсякъде по-надолу отпратките са към двутомното издание на „Народна култура“, С, 1990. – Бел. прев.
 4. Вж. ВП, т. I, 263. – Бел. прев.

авторство се посочва често. Останалите произведения са написани с различен почерк и вероятно произлизат от устната традиция.

В Червената книга се твърди, че номер 5 е творение на Билбо, а 7 – на Сам Майтапер. 8 е подписано със СМ, така че може да се приеме, че и то е на Сам. 12 носи същите инициали, макар най-вероятно да става въпрос за Майтаперова обработка на по-стари басни, които – както изглежда – са любим жанр на хобитите. Във „Властелинът на Пръстените“ Сам твърди, че 10 е традиционна песен от Графството.⁵

3 е пример за друг любим хобитов похват: стихотворение или притча, завръщащи се към своето начало и по този начин позволяващи да бъдат рецитирани, докато на слушателите не им писне. В Червената книга са открити няколко подобни образци – макар и в суров и необработен вид. Цитираното тук стихотворение е най-дългото и най-изпипаното. Авторът му очевидно е Билбо, което личи от безспорната близост на текста с дългата поема, изпята от хобита като негово лично творение в дома на Елронд.⁶ По произход „безсмислица“, в своята ломидолска версия тази поема е някак неуместно променена и пригодена към легендите за Еарендил на Върховните елфи и нуменорците. Вероятно защото метрическата ѝ структура е Билбово дело – достижение, с което той е бил изключително горд. Подобна метрика не се среща никъде другаде в Червената книга. Включената тук по-стара форма на стихотворението би трябвало да се отнесе към ранните дни след завръщането на Билбо от неговото странстване. Макар да се долавя влиянието на елфически традиции, на тях не се гледа с особена сериозност и използваните имена (Дерилин, Телами, Белмари, Аери) са най-обикновени нагаждания в елфически стил, като всъщност в тях няма нищо елфическо.

Влиянието на събитията от края на Третата епоха и разширяването на хоризонтите на Графството чрез контактите с Ломидол и Гондор се долавя и на други места. 6 – макар тук да е положено до Билбовото стихотворение „Човекът от луната“, – както и последното – 16, в крайна сметка вероятно произхождат от Гондор и очевидно се опират на традициите на Хората, обитавали крайбрежните райони и запознати с вливащите се в Морето реки. В 6 се споменава Белфалас (ветровитият залив на Бел), както и Моревбранната кула Тирит Аеар на Дол Амрот.⁷ В 16 се споменават Седемте реки,⁸ вливащи се в Морето при Южното кралство,

5. Вж. ВП, т. II, 230. – Бел. прев.

6. ВП, т. I, 226–228. – Бел. прев.

7. Дол Амрот е главният град на Белфалас в Гондор. – Бел. прев.

8. Лефнуи, Моргонд-Кирил-Рингло, Гилрейн-Сернуи, и Андуин. – Бел. авт.

използва се и гондорското име от върховноелфическа форма Фириел, „смъртната жена“.⁹ В Дългобряг¹⁰ и Дол Амрот са запазени редица традиции от древни елфически земи, както и от района около пристанището на Мортондското устие, откъдето в далечните времена на Падането на Ерегион през Втората епоха са поемали „корабите, плаващи на Запад“. Ето защо тези две стихотворения се приемат за преработки на дошли от Юг творби, макар да не е изключено да са достигнали до Билбо през Ломидол. 14 също е свързано с ломидолските традиции на елфите и нуменорците и описва героичните времена в края на Първата епоха. Като че ли в него се долавят отгласи от нуменорската притча за Турин и Мим Джуджето.

1 и 2 очевидно идват от Фуков край. Те демонстрират повече познания за тази страна и за гористата долина на Върбоструйка,¹¹ отколкото е възможно да притежава който и да било хобит на запад от Мочурищата. Те показват още и че фуковци са познавали Бомбадил,¹² въпреки че определено не са разбирали способностите му повече, отколкото населението на Графството е проумявало уменията на Гандалф: и на двамата се е гледало като на доброжелатели, може би малко тайнствени и непредсказуеми, но при всички случаи комични. 1 е ранна творба, съставена от разнообразни хобитови версии на легендите за Бомбадил. 2 се опира на подобни традиции, макар че тук добродушните закачки на Том са насочени към другарите му, които ги приемат със смях (примесен със страх); но то най-вероятно е съчинено доста по-късно, след посещение на Фродо и другарите му в дома на Бомбадил.¹³

Представените тук стихове – с хобитов произход – притежават две основни общи черти. Имат склонност към използване на странни думи и

9. Име на гондорска принцеса, чрез която Арагорн претендира за южно потекло. Така се е наричала и дъщерята на дъщерята на Сам – Еланор, но нейното име, ако изобщо е свързано с въпросното стихотворение, вероятно е дошло от него, тъй като не е характерно за Западното наречие. – Бел.авт.

10. Или Анфалас, крайбрежна област между Лефнуи и Мортхонд, владение на Гондор. – Бел.прев.

11. Стрит насип е малко поселище на северния бряг на Върбоструйка; намира се извън пределите на Плета, тъй че е охранявано и отбранявано от насип или преграда, стигаща чак до водата. На възвишението зад него, в тясната ивица между Плета и Брендивин, се намира селцето Брередон (Брезов хълм). При Сивокей, устието на Крайграфската река, има пристанище, от което се стига до Дълбок дол и нататък към Пътя, извеждащ към Тръстиково и Стъблино. – Бел.авт.

12. Същност вероятно именно те са го нарекли с това име (фуковско по форма), което се прибавя към многото му по-стари имена. – Бел.авт.

13. Вж. ВП, т. 1, 123–133. – Бел.прев.

боравят с изненадващи обрати в римите и ритъма – в своята простосърдечност хобитите очевидно приемат това за достойнство или изкусност, макар че то несъмнено е най-обикновена имитация на елфически практики. Освен това въпросните стихотворения, поне на повърхността, изглеждат лековати и фриволни, макар понякога човек да има причина да заподозре, че в тях се крие повече от чутото от ухото. 15 – със сигурност от хобитов произход – е изключение. То е създадено най-късно и принадлежи към Четвъртата епоха. Включено е тук, понеже нечия ръка е изписала най-отгоре „Сънят на Фродо“. Което е удивително и макар да е малко вероятно авторът му да е самият Фродо, заглавието показва, че има връзка с мрачните и отчаяни сънища, навестявали хобита през март и октомври в неговите последни три години. Със сигурност има и други традиции, свързани със завладенията от „лудостта на странстванията“ хобити, които – ако изобщо са се завърщали – са изглеждали странни и неспособни да преразкажат преживяванията си. Мисълта за Морето винаги е била заложена в основата на хобитовото въображение; но в същото време страхът от него и недоверието към цялото елфическо познание са били особено разпространени в Графството в края на Третата епоха и този страх със сигурност не е разсеян напълно след събитията и промените, съпътствали този край.

1

Приключенията на Том Бомбадил¹⁴

Стар Том Бомбадил, славен юначага,
синя дрешка си ушил, с жълти чизми бяга,
с пояс сърмен натъкмен, с гащи от сукно,
на бомбето му стърчи бляскаво перо.
Там под Хълма той живее, Върбоструйка где се лее,
гдето бликнала в тревата, бърза къмто долината.

Лятно време стари Том из полята скита,
ту лютичета бере, ту след сянка вита
със пчелите се задява, плъпнали в цветята,
край брега си полежава, клати си краката.

Както тъй се бе изпънал с брада във водата,
Златоронка се яви, шерка на Реката;
към брадата му посегна долу да го дръпне,
Том се потопи тогаз и надзърна вътре.

„Хей, Том Бомбадил, що дириш тъдява –
закачи го Златоронка, – стига вече шавя,
рибата ще ми изплашиш и другите твари,
пък и шапката ти тръгна да те изпревари.“

„Ах, момиче, сладко птиче, шапката ми давай,
че не ща да газя тука – хич не се надявай!
После, малка господарке, вкъщи се прибирай,
под скали и коренища тутакси заспивай!“

-
14. В случай че някой е забравил, Том Бомбадил живее в Старата гора. По-точно той е нейният абсолютен господар – там не може да му повлияе дори Пръстенът. Въпросът за произхода му не е напълно изяснен, макар на външен вид да наподобява човешко същество – нисичък и червендалест, с вечното синьо перо, стърчащо от шапката му, с огромните жълти обувки. Притежава наистина изключителни сила, познания и веселост. Както и много имена. Сам той се нарича Най-стария и твърди, че е роден още в зората на Първата епоха. Името Том Бомбадил му е дадено от хобитите от Фуков край; за елфите е Ярвен Бен-адар, за джуджетата – Форн. Тъй като рядко напуска Гората, пътешествията му, описани в следващите две поеми, могат да се приемат за наистина забележителни. – Бел.прев.

Златоронка го послуша и се гмурна под водата
у дома си да се суши. Том остана край Реката;
и зае се под лъчите, в Върбаланово легло
чизмите да си суши, излиялото перо.

Ала щом от Върбалан песен се отрони,
Бомбадил заспа тозчас под трептящи клони;
тясната хралупа – щрак! – бързо се затвори,
хвана го със все калпак и перо отгоре.

„Ха, Том Бомбадил, остави ги тия –
да надничаш в моя дом, да протягаш шия,
със перото час по час гъдел да ми правиш,
да ме мокриш като дъжд. Имаш много здраве!“

„Пускай ме на свобода, Стари Върбалане,
че убива ми отвед и врата ми ще се схване
в корените ти чепати. Пий си сладко от водата,
после бързо се прибирай – като на Реката дъщерята“

Щом го чу да му говори, Върбалан го пусна
и заключи се отвед, чак кепенци спусна,
замърмори, занарежда. А пък Том, юнакът,
продължи по Върбоструйка – тръгна без да чака.

Щом се умори, поспря се и заслуша се в захлас
във Гората гдето птички чуруликаха в тоз час –
пеперуди бели пърхаха, песента им чули.
Там остана Том, дордето облак слънцето забули.

Чак тогава продължи, че дъждец забрули.
Във водата затанцуваха капките дъждовни,
от листата ги разсипа вятърът тъжовен.
Том намери тясна дупка и се пъкна вътре.

Изотдолу се подаде Язо Белочели
под скалата де живее със жена и челяд.
Попремигнаха очички със протегнати ръчички,
във хралупата поседна Том наред със всички.

Вътре в тясната си къща те го обградиха:
„Хо, Том Бомбадил! В наш'та къща тиха

що шеш край софрата? Хванахме те за ръката
и едва ли ще намериш пътя към Реката!“

„Чуй сега какво ти казвам, стари друже Язо:
да не си помислил тука да ме задържиш напразно.
Път ме чака, та затуй покажи вратата,
после бързо се измивайте и бегом в леглата
както стори Златоронка – на Реката дъщерята,
а след нея онзи старец Върбалан в Гората!“

Челядта подземна в миг в един глас се надигна:
„Ще прощаваш!“, и го пуснаха в задната градина,
после бързо се прибраха и треперейки от страх,
окопаха се, заринаха входовете с пръст и прах.

Летният дъждец отмина и небето засия,
Том усмихнат се забърза да си стигне у дома.
Щом вратата си отключи и кепенци вдигна,
мигом лампата запали – веднъж в кухнята стигнал.
През прозореца видя как звезди му смигат
и луната как се кани на път да се вдига.

Хълма потопи се в мрак, в къщата му светна;
горе се провлачи крак, той ръкав запретна.
„Хоо, Том Бомбадил! Дар донесе ти ношта!
Дебна в мрака да те пипна, мой си ти сега!“

Ти забрави на Могилата че живеят Твари,
Каменния кръг на билото чака да те свари.
Аз съм тук, един от тях, идвам да те взема,
под земята да те хвърля вледенен и бледен.“

„Вън! Вратата затвори, да не си се върнал!
Не ти ща смеха гъгнив, да не съм те зърнал!
Заминавай си обратно на тревистата Могила,
бързо лягай като всички – Златоронка мила,
Стари Върбалан и Язо в своята хралупа!
Бягай где забравен стон и злато се трупа!“

Чу го таз Могилна твар, през вратата рипна,
и през двора, над дуvara, сякаш сянка ситна,
по баира се затътри към Кръга от камък,

пръстените зазвънтяха по пръста му хладък.

Стари Том Бомбадил легна на възглаве,
дето беше по-уютно от това на Язо,
и по-сладко, и по-меко от на Върбалан,
и заспа, че и захърка като мях голям.

Заранта щом се събуди, песента му закънтя:
„Хей, дол, весел дол!“ – тъй си той запя.
Натъкми се със бомбето, със перото, със сетрето,
слънцето посрещна бодро да надзърта зад пердето.

Мъдър стар Бомбадил, славен юначага,
синя дрешка си ушил, с жълти чизми бяга.
Никой не е побеждавал Том на Хълма и в Гората,
по пътеките или на Реката в долината,
нито пък край езерата с лилии в водата.

Но веднъж остана Том и сломен, и поразен,
Златоронка щом видя, мила, прелестна мома.
Русокоса, в плащ зелен, на брега приседна
и запя със меден глас песен сладка, древна.

Той се хвърли да я хване, бързо я прегърна,
чаплата, папурът-страж мигом се отвърна.
Златоронка се уплаши, Бомбадил й рече:
„Моята прекрасна дама! Идваш с мен далече!
Масата те чака вече с жълтата сметана,
с белите погачи, със меда за двама.
Ще живееме под Хълма – не мисли за майка,
че любим къде ще дириш посред върбалака!“

Стар Том Бомбадил вдигна пищна сватба,
издокаран със перо над бомбето старо;
с рокля сребърно-зелена дамата си той дари
с незабравки, с перуники в златните коси.
И запя като скорец, стиснал весела цигулка
и през кръстчето прегърна младата си булка.

Къщата му засия, ложето му блесна в бяло;
под щастливата луна Язовата челяд цяла
затанцува, заигра, а пък Стари Върбалан

край главите им се спря хем доволен, хем засмян.
Само Майката-река край тръстиките въздиша,
и Могилна твар в нощта слуша гъгнецо да диша.

Стари Том Бомбадил шумовете нощни не улавя.
Гласове го не достигат мамещи и мощни.
Като къпан се наспа и запя на сутринта:
„Хей, дол, бесен дол, весел дол, любима!“
И дордето Златоронка снесе си косата,
Том погледа я от прага с вейка върбова в ръката.

2

Бомбадил пътува с лодка

Жълтее старата Гора и Западният вятър свири;
в шубрака Том листо от бук посред дърветата сподире.
„Ха, ветровете ме дариха със най-прекрасния от дните.
Защо да чакам ден-година? На път се вдигам през водите,
където видят ми очите; ще стегна старата си лодка,
по Върбоструйка ще се спусна на сладостна разходка!“

На близък клон се пъчи Птиче. „Хей, Том! Я чуй сега,
аз знам, аз знам къде те води Старата река
и ей сегинка ще политна и мигом ще го известя.“

„Ти, малък приказливко, млъквай, езика ти да не извия!
Какво току ми се навираш: на всяка манджа – мерудия!
На остър кол ще те набия, ако на Върбалан решиш
да кажеш накъде съм тръгнал –
тогаз ще се печеш на шиш!“

Но малък Върропей пернат политна с вирната опашка:
Да-ха, хвани ме, ако можеш – не ме лови ни бич,
ни прашка!
До Върбалан ще прелетя и нему тихо ще прошепна:
„Там гдето Сивталаз тече, ще му подсажа, без да трепна,
по залез-слънце. Бързай, на, трапеза там е сложена!“

Тогава се усмихна Том: „Щом тъй е, значи да вървя,
ех, вярно, друмища ме чакат, но днес ще се повеселя.“
Веслата стегна и почисти, измъкна лодката от храста
и през тръстика и папур се спусна смело – джаста-праста,
и песен даже си запя: „Глулав папрат, ала-бала,
Върбоструйка-струйка разбълбуква сякаш хала!“
„Опа! Том Бомбадил, ти къде тъдява си се заразхождал
с таз коруба стара? Върбоструйка где преброждаш?“

„Тръгнал съм към Брендивин, на Реката по снагата;
къмто Свършиплет където пир за мене стягат.
Там живее благ и мил дребничък народец

дето среща ме не гост, а кат братец роден.“

„Поздрави ти моите близки, питай ги тогава
где по техните земи риба се скътава!“

„А, не става, рече Том, там съм на разходка,
не да върша туй-онуй, а да скитам с лодка.“

„Хей, брей, смешен Том! Само че внимавай
старото корито твое да не те удави!“

„Замълчи, син Рибалане! Мерси за съвета!
Сам иди да си закичиш с кости рибешки сетрето!
Тук се пъчиш, големееш с алена жилетка,
у дома, признай, се чувстваш като в малка клетка.
Чувал съм за твои близки, навирили клюна,
дето не ги бива даже да хванат моруна!“

Рибалан тогава млъкна, окоето му мигна,
Том си тръгна. Пляс с криле – онзи си замина,
а зад него се понесе синкаво перце.
Том си рече – туй е дар, макар не от сърце.
И си шапката закичи, хвърлил старото перо:
„Вече синьо ще си имам – веселко и по-добро!“

В миг водата закипя – с кръгове блъбука.
Том замахна със весло, прас! – то сянка чукна.
„Пфу! Том Бомбадил! Скоро не си идвал!
Лесно ще те потопя с лодката и всичко!“

„Моля? Виж го ти, Видран, как се е отракал!
По-добре да си вървиш, че дела ме чакат.“
„Шт, Том Бомбадил! Да не викна мама
ведно с цялата рода – батко е за двама!
Ще им кажа: Том Глупака със старата си лодка
Върбоструйка ще преброжда като на разходка!“

„Кожата ти тлъста аз ще я дам на Тварите
да я поизтупат. След това затварям те
в тънки обръчи така, че и твоят майка
не мож те позна. А сега си трайкай!“

„Пфу!“ изпусна се Видран и вода разплиска
върху шапката на Том, после се закиска
и се гмурна във Реката, към брега отплува
Бомбадиловата песен вече да не чува.

Покрай Том навъсен Лебед мина плавно, гордо,
и погледна го, изпъшка без следа от бодрост.
Том усмихна се: „Какво, искаш си перото?
Дай ми друго – онова излия горкото.
Де да беше по-любезен, щях да те обичам –
но си толкоз горделив, та не се заричам!
Ако някой ден се върне Кралят за добро,
твоят вирнат клон ще сложи мигом на място!“
Лебедът пак изпфутя и отмина бързо;
Том веслата взе тогаз и напред забърза.

До пред Бента той пристигна. Вниз пенливобяла
върху Струйноблик водата лееше се цяла.
Том над яза се прехвърли и политна долу.
Запремята се и блъсна Насипа оголен.

„Хой! Брей, кой бил тук – брадат смешен Том!“
оживиха се завчас в Свършиплет и Брередон.
„Бягай, Том, да не те погнем със стрели и прашки!
Старогорци не се пускат във земите ни юнашки,
лодките им ний потапяме, ако стъпят в Брендивин.“
„Я по-кратко, полуръстове, ще ви ступам до един.
Знаете ли, че съм виждал ваши мили сродници
как се крият още щом ги погледнат бродници,
как от своите си сенки в лунна нощ се стряскат.
Ха по-кратко, да не викна орки да ви спляскат!“

„Викай който искаш, Том, квото щеш приказвай.
Три стрели във шапката! Нас недей да дразниш!
Накъде сега отиваш? Ако бира ти се пие,
в Брередон едва ли има кой да ти надвие!“
„По-далеч от Брендивин аз съм се запътил –
към Крайграфската река – буйна, че и мътна.
Ако някой ми помогне таз река да прекося,
ще го помня и прославям чак до моята земя.“

Мрак над Графството се спусна, слънцето залезе,

Брендивин почервения и ветрец излезе.
Край брега на Сивталаз никой Том не чака,
и на Пътя няма кой да срещне юнака.

Бомбадил потегли сам в падащата вечер.
Светлинки блестят напред. Един глас изрече:
„Опа-оп!“ Каручка спря, колела изстъргаха.
Том отмина, не поспря, даже не обърна се.

„Ало, хей! Къде така през Мочурищата сам!
Кой те тъй доукраси със стрели в каскет голям?
Явно някой те е сварил да слухтиш във мрака!
Я кажи ми що тук щеш, май че никой те не чака.
Сигур бирка ти се пийва, а парици нямаш.
Ще река на всички тука кръчмите да не отворят!“

„Виж ти, виж ти, кой бил туй! Закъсна обаче
да ме срещнеш край Реката, А сега си втасал!
От дъртак, дето не може да се мръдне даже,
се очаква във устата да е по-забавен.“

„Дървен философ, я млъквай, не ме поучавай,
да не те развеселя, че си заминаваш!“
„Чудоуме, вече май бира задлъжня ми!
Дори в мрака стар другар трябва да се знае!“

Двама в старата каручка тръгнаха по пътя.
Във Тръстиково не спряха в кръчма да се пхнат.
Сред подрънкване и смях и потръскване в захлас
в Чудоумовата нива озоваха се завчас.
Лъжипът бе осветен от безброй звезди.
Светлият чифлик очакваше закъснели пътници.

Със дълбок поклон ги срещнаха синове и дъщери,
а жена му жадни гости с бира напои.
После приказки разправяха, песен се запя,
дъщерите затанцуваха, майка им се смя.

Щом всички легнаха си в сламата или в пера и пух,
край топлото огнище прегърнати на куп,
Стар Том и Чудоум във приказки потъгнаха:
от Хълма до Могилата истории разгъгнаха

за ечемик, овес, сеитба, за оран, урожай,
за Брее, за ковача, за мелничаря май,
за слухове, понесени със северния вятър,
за Съгледвачите край Брода, за Сенките в полята.

Накрая Чудоум захърка край топлото огнище.
Преди да съмне, Том стопи се във пустите стърнища
и сякаш със полузабравен остана им в главите.
Врата да скръцне се не чу, дъждецът през тревите
разми му стъпките в калта. Край Сивталаз се не видя
следа. А в Свършиплет не чу му никой песента.

Три дни край Насипа домува лодката му стара,
а на четвъртия по Върбоструйка тя отплава.
Разправят, видрите дошли по тъмно да я вземат
да я изтикат къмто Бента, нагоре да поеме.

От Острова доплува Лебеда наперен
фалина гордо стиснал в клюна начумерен,
корубата повлякъл; зад него всички видри
помагаха задружно на лодката да мине
на стари Върбалан помимо кореняка;
и Рибалан, и Върбопей там също бяха.
Най-сетне ето я на Бомбадил рекичката.
„Хей, бива ли кокошка без крака“,
провикнаха се всичките.
О! Глупа-лупа-върбоструйка-струйка! Веслата где са!
Край Насипа те дълго Том очакваха да си ги вземе!

3

Рицарският дух

Живял е някога юнак,
и рицар смел, че и моряк.
Със своя кораб здрав и лек
и си пътува, и си векува,
с товар от плодове и вино,
с каша овесена – да му е весело,
подправена със кардамон,
и с джинджифил, и с кимион.

Попътни ветрове призва
да му напътстват кораба
през седемнадесет реки –
да го не бавят от зори.
Намери пристан тоз моряк
покрай самотен речен бряг,
там, где реката Дерилин
тече и се върти кат млин.
И тръгна през поля, паланки
към мрачната Страна на Сянката.
И хълм след хълм, във пек и зной
по пътя си вървеше той.

Приседна песен да подхване,
делата рицарски забравил;
прелитна пеперуда лека –
прекрасна дама на сърцето.
Тя наруга го – той замря,
тя се засмя и отлетя.
И отгогава той, препатил,
реши да учи занаяти.

За да я хване, изтъка
воал ефирен от сърма;
след нея за да полети,
крила от птиче си съши;
В засада я издебна бърже

с кепче от свилено въже.
Подир стъпки й шатра мека
от лилии; а брачно ложе
от цвят изви и пух положи –
да й е мекичко и лекичко.
И най-накрая я облече
във белосърмено елече.

Втъка рубини в накити,
но тя, уви, разкъса ги и
дръзко в бой го призова;
той, натъжен, се олюля
и отлетя самин, треперещ,
остави я, макар й верен,
обязди вятъра, засили се,
крила разперил, в миг стопи се.

Прелитна над архипелази,
где невен жълт е на талази,
где бликат сребърни води
и чисто златни планини.
Готов за бой и за войни
над океана се стопи,
поел към чудна Белмари,
и Телами, и Фантази.

Направи си и щит, и шлем
от кост на дракон със мехлем,
смарагдов беше мечът смел,
във страшни битки го повел
със рицари от славни дни
от Аери и Фаери,¹⁵
със паладини звездооки,
подели боеве жестоки.

С кристална ризница връз кон,
със ножница от халцедон;
с връх сребърен по пълнолун
блести му пиката-харпун.
Стрелите си от малахит
размахва като сталактит
срещу вразите си коварни

и ги надвива в битки славни.

Той влезе в бой със Онемявците,
с Жужавците и Пчелокрилите;¹⁶
спечели Златна пита бляскава,
изду платна да се прибира
със кораб от цветя и слюда,
с воал най-фин за балдахин;
пое със песен и потруди се
доспехите си да изжули.

Поскита още малко рицаря
из острови далечни, скритички,
посрещан от трева до кръста.
Но най-подир той сложи кръста
и пътя славен към дома
пое. За спомен си взема
трофея славен да му спомня
за схватки и за боеве!
В скиталчества и бойна слава
той бе забравил дотогава –
бе все на път и все на крак.
Но ето, старият моряк
отново кораба си спретва,
че няма по-висока летва
от туй да си си все юнак,
и рицар, пътешественик
със вятъра понесъл се
и волен кат перо.

15. Всички тези страни са несъществуващи. В имената им авторът на стихотворението Билбо явно е търсил елфическо звучене. – Бел.прев.

16. По всяка вероятност несъществуващи видове насекоми. – Бел.прев.

4
Принцеса Азйа¹⁷

В песни елфически пей се така:
Тъй е прекрасна тя –
принцесата Азйа,
в косата ѝ златиста –
наниз от мъниста,
в ръчицата ѝ прелестна
кърпа златовезана,
а нежното вратле краси
изящен накит от звезди.
От паяжина лека
с сияние най-меко
е финото палто.
А поясчето бяло
на тънката снага
е сякаш от роса.

Денем все заметната
с пелерина спретната
ниско над очи;
нощем тя сияе
като лунно паяче
в мрежа от звезди.
Пантофките ѝ крехки
са сърмени и меки
и блясъчно вървят,
когато тя отива,
развяла златна грива,
да потанцува пак.
Щом малките крачета
погаят езерцето,
заспало под леда,
искрици се надигат
и светлината скриват
във вихърния танц.

17. Двете елфически принцеси Азйа и Тйа се споменават само тук. Всяка прилика с други лица и събития най-вероятно е случайна. – Бел.прев.

Повдигнала глава
към ведри небеса,
тя призрачния бряг
огледа. След туй се завъртя
с наведена глава.
Отдолу изпълзя
малката принцеса Тйа –
прекрасна колкото Азйа.
Крачетата им се допряха!

Тйа бе досущ като Азйа –
и лека, и изящна;
но, странно – като че ли бе
надолу със главата.
А мъничката ѝ коронка
потъваше незнайно где!
Искрящите очета
с огромен интерес
се взираха в Азйа:
О, що за чудо:
да виснеш на краче
всред звездното небе!

Само малките краченца
си намираха местенце,
гдето да се срещнат.
А къде ли е страната,
във която на земята
няма да се стъпва –
туй не може да се каже,
нито пък да се научи
от елфическия род.

И тъй все сама
принцеса една
на танци отива
с мъниста в косата,
със пояс красив,
с пантофчета крехки –
изящни и меки – танцува Азйа;
с изящни и меки
пантофчета крехки,

със пояс красив,
с мъниста в косата – танцува Тйа!

5

Човекът от Луната¹⁸ осъмна на Земята

В странноприемницата стара
под сивия обрулен хълм
сервират пиво толкоз гъсто,
та Гостът от Луната яви се вечер късно
да се напие като пън.

Конярят има странна котка,
тя на гъдулка петострунна
лъкът прокарва, без да спре,
сякаш кожата си дере
във грейналата вечер лунна.

Ханджията пък има куче,
което вицове обича;
щом се устите поразвържат,
то слуша думите да свърже
и после да се смее тича.

Рогата крава там държат
като кралица горделива;
но музиката я размята
и тя започва да се мята
във танц, щом види тучна нива.

И, о!, чинии от сребро
със набор сребърни лъжици!
В тях във неделя се сервира,
а в събота със капка бира
ги лъскат две старици.

Човекът от Луната над чашката заляга,
котката подкара песента юнашката;
лъжица и чиния по масата танцуват,

18. Възможно е Човекът от Луната, който се споменава в някои предания, известни в Графството и Гондор, да е свързан с лунния пилот Тилион, поискал да докосне духа на огъня Ариен, но изгорен от него. – Бел.прев.

кравата в полето тича и лудува,
а псето малко гони си опашката.

Конярят се обърна към странната си котка:
„Жребците бели от Луната
юздитесребърни ще скъсат от нетърпение;
айбията им пие си без никакво вълнение,
а скоро ще изгрее слънце над Земята!“

И котката почна хей-дидъл-хей-дидъл –
песен, що мъртвия в гроба обръща:
застърга, задраци, все повече бърза,
а барманът госта си силно разтърсва:
„Хей, три май минава!“ – и челото смръщи.

Човека нагоре по хълма избутаха,
навреме да стигне и той на Луната,
жребците му яки в галоп се спуснаха,
а кравата щура кат бясна друсна се,
лъжица сребърна докосна земята.

Гъдулката стърже дум-дидъл-дидъл,
чак кучето дребно залая,
на челна стойка изправи се кравата,
наизскачаха гостите здравата
и затанцуваха накрая.

Със пинг и със понг отиде си струна!
Политна кравата към Луната;
А кучето малко от смях запревива се,
чиниите съботни хукнаха, скриха се,
лъжица надигна се над земята.

Потъгна зад хълма Луната ярка
и Слънцето грейна наместо нея.
Тя не повярва, направо ахна,
че денем бе, ала внезапно
си легнаха хората да се сгреят.

6

Човекът от Луната слезе рано на Земята

Човек от Луната обу си краката
с чепици от бяло сребро,
корона искри и главата краси,
със перли проблясва манто.
С плащ сив той премина в един ден мъглив
по пътя, облян в светлина.
Ключ леден в ръката му крие се бледна
и скришом отваря врата.

По стълба избрана от нишка тъкана
поема той с леки нозе.
Щастлив към живота си нов и красив
отправя се, без да се спре.
Че веч диамантите бели са спрели
да радват самотно сърце
и в кула далечна в униние вечно
не се чувства той най-добре.

Готов е самин да се бий за рубин,
та дрехата да си краси,
и за диадеми със камъни ценни
да радват го чак до зори.
Самотен е той. В часовете безброй
света златноват наблюдава
и слуша жуженето, дето въртенето
на долния мир придружава.

Когато Луната изпълни тавата,
сърце му копнее за Огън:
но не за зари на лунни скали –
за истински цвят той се моли,
за алено, розово, тъмночервено,
за огън с пламтящи езици,
за залез виолетов над буря в морето,
за шир, почерняла от птици.

За синьо мечтае със краски омайни,
в гората за тучен бръшлян;
сънува той нощем и хора, и още
кръв кипнала – туй му е блян.
Душата му жадна за песен отрадна е,
и гладна за мръвка и вино,
че лунни милинки от леки снежинки
не са му те никак любими.

Кракът му омекна, щом мисъл го секна
за мръвки и пунш в изобилие;
по стълбата стръмна надолу се спъна
политна стремглав без усилие,
нощеска през юли дървета обрули
и кацна той не съвсем меко –
от стълбата своя отлетя на завоя
пред Залива Бел¹⁹ недалеко.

И започна да мисли: ако дълго се кисне,
няма ли да се стопи,
но тогаз го откри стар рибар призори
и се цял екипаж удиви.
Във рибарската мрежа цял измокрен, наежен
и лъщящ от глава до пети,
той сияеше ален и с отблясък опален,
и със нежни зелени искри.

Против волята своя бе отнесен героя
на брега ведно с улов богат:
„Най-добре намери място в хана да спиш,
те му рекоха, близо е град.“
Една бодра камбана там на Кулата стара
новината набързо разнесе
и научиха всички, че със първите птички
появил се е пътник унесен.

Ала никой не сложи във камината огън,
никой вкусна закуска не даде.
И намери той пепел вместо огъня весел,
и вървя във калта, не в ливада.
Жив човек не видя, не се чу и гласа
на певец веселящ тук душата;

само спящите хора хъркаха си на воля,
че за тях рано беше да стават.

Той почука на много врати без сполука,
но не срещна отнигде ответ.
Най-накрая във хана му намери колая,
че отвътре проблясваше свет.
На вратата излезе стар готвач начумерен
и попита го: „Що дириш тук?“
„Искам огън и песни, и истории смешни,
и вино да се лее напук!“.

„Тук не ще ги намериш, домакинът се дзвери,
ала все пак навътре ти влез,
а сребро ако даваш, можеш да се надяваш
да получиш и каша с овес.“
Даде гостът парата да отключат вратата,
още две – да му сложат мезе.
А за стол до камина, дето топло за трима е,
се изръси със двайсет и две.

За да хапне вечеря от каквото намерят,
раздели се с корона и плащ,
за което получи стар тиган полусчупен,
одимен, обгорен и вонящ.
Кашата бе студена и отдавна сварена,
и сервирана с дървен черпак.
А за пудинга славен с много сливи направен
подранил беше тоз гост предраг,
где Луната напусна и надолу се спусна –
жаден за авантюри юнак.

7
Старият трол²⁰

Старият трол на каменен стол
гложгаше кокал нащърбен и гол.
Години наред го гризеше отвред,
че нямаше нийде месо.
Ни месо! Ни просо!
В самотна бърлога се криеше трол
и нямаше нийде месо.

По стръмния склон зададе се Том.
И рече на трола учтиво: „Пардон!
Тоз кокал любим е на чичо ми Тим,
дето във гроба лежи.
И лежи! И мижи!
Отдавна напусна Тим родния дом
и мислех, че в гроба лежи.“

Тролът рече завчас: „Задигнах го аз.
Защо ви е кокал във дупка на вас?
Щом беше умрял и в трап се заврял,
задигнах му тая пищялка.
Пищялка! Дъвкалка!
Нека се жертва малко за нас,
защо му е тая пищялка?“

Том рече свиреп: „Таквиз като теб
не бива да мъкнат из своя вертеп
пищял или врат от татков ми брат;
връщай пищяла веднага!
Веднага! Тояга!
Макар и умрял, нека е цял.
Връщай пищяла веднага!“

Тролът се хили: „Друже мой мили,
бих поогложгал и твоите кокили.
Щом нямаш акъл и тук си дошъл,

дай да те хапна сега!
Ха така! Дръж сега!
Вече не ща кости, кожи и жили;
с теб ще вечерям сега.“

Тролът беше решил, че го е уловил,
но откри, че комай е дълбоко сгрешил.
Пъргав и млад, Том мина отзад
и го ритна – да помни друг път.
Друг път! Всеки път!
„Я да го ритна, Том беше решил,
та да ме помни друг път!“

Но много корав, от камък по-здрав
е тролът със зъл, отмъстителен нрав.
Ритникът със крак по камъка як
бе за него съвсем безболезнен.
Болезнен! Полезен!
И Том се завърна във къщи болнав,
че ударът беше болезнен.

Оттогава е хром бедният Том
и тъжно куцука из родния дом.
А тролът без срам пак си е там
и гложга си кокала краден.
Краден! Гладен!
Тролът седи на високия склон
и гложга си кокала краден!

8 Лакомника Пери

Самотният трол седеше на стол
и пееше тягостна песен:
„Защо, о защо съм орисан в затвор
да живея самотен, далечен?
Защо съм зарязан от всички роднини
и никой не ще и да знай мойто име;
горкичкият аз изоставен, самин
от Бурния връх до Морето – един.

Злато не крада, бира, вино не пия,
месо пък дори и не кускам;
но хората портите яростно бият,
дочуят ли моите нозе да се спускат.
О, само да бяха по-чистички те,
а дланите нежни и меки!
Но знам аз – от захар е мойто сърце,
а моите погачи са радост за всеки.

Но, да, аз реших, няма вечно да страдам!
На път ще поема да диря другар;
ще бродя, ще скитам в поля и дъбрави,
из цялото Графство – макар да съм стар.“
На път той пое и вървя до зори,
обут със ботуши дебели;
пристигна в Дълбалник²¹ по първи петли,
когато разбуджат се лелите.

Огледа се тролът, насреща му – хоп! –
самата госпожа Лобелия²²
с чадърче, с торбичка, пристъпва – троп-троп.
В усмивка потъна той целия:
„Добрутро, мадам, че и добър ви ден!
Надявам се днес сте добре?“
Тя сепна се, хвърли чадър изумен,
и ревна кат също дете.

Наблизо минаваше стария Кмет²³;
когато викът ѝ дочу,
той хвърли се мигом към близкия плет,
треперещ и блед като чул.
Самотният трол се засегна тогаз,
„Не бягайте“, рече с добро,
Лобелия даже не чу го. Завчас
се пхна под своето легло.

Запъти се тролът да види пазара,
надзърна в сергии и щандове;
щом гъските мярнаха мутрата стара,
прехвъркнаха чак до площада те.
Разсипа си бирата Фермера Стръж,
Месаря Бил ножа извади,
подви си опашката кучето Дръж
и хукна да се спасява.

Отчаян, разплака се Стария трол,
край Тъмните дупки²⁴ полегна,
а Пери примъкна до него стол и тихичко там си приседна.
„Защо са тез сълзи, грамадно кълбо?
Нима искаш вътре да влезнеш?“
И леко го плесна във тъжно чело,
та в устни усмивка да слезне.

„О, Пери, момчето ми, тролът зави,
намерих те най-сегне, друже!
Ела ти със мен във дома ми красив
на чай и сладкиши заслужени.“
И скочи тогава, готов да върви,
и „Хайде, да бързаме!“, рече.
А Пери нави се и тръгна дори
и цяла нощ радост беше.

Бисквитки, сметана, че даже и тост,
и сладко със вкусни милинки –

-
21. Става въпрос за Голям Дълбалник, главния град на Западната околия на Графството, прочут със своя Дом на матомите и други забележителности. – Бел. прев.
22. Госпожа Лобелия, Кмета, Пери и останалите герои на тази хумористична поема, написана от Сам Майтапер, най-вероятно са реални персонажи, населявали Голям Дълбалник. Вж. ВП, т. II, с. 581, – Бел. прев.

от всичко опита любезният гост,
натъпка се като за тримка.
На огъня леко припява котле
и къкри кафяво гърненце,
а Пери си хапва и пийва добре
като послушно и здраво детенце.

Когато му стигна до гърлото чак,
полегнаха да си починат,
след малко обади се тролът пак:
„Започвам да точа аз блини.
Погачи ще меся с овес, ечемик –
с мерак ще те уча на всичко.
И ти ще научиш този сложен език –
че тъй се печелят парички.“

Попитаха: „Где се загуби така?“
Той рече: „На чай бях поканен,
погача си хапнах, бисквитки. Сега
се чувствам напълно наяден.“
Отново въпрос: „И къде бе това?
Във Графството? Може би в Брее?“
Но Пери изгледа ги тъжно сега:
„Това не издавам на всеки.“

„Видях где е бил, рече Джак Всичко-знам,
съзрях го на път да поема
на Стария трол на гърба и оттам
комай към Далечното взел е.“
Тогаз всички хобита в паника съща
се втурнаха кой както може,
вървяха, дордето не зърнаха къща
на хълма най-кротко положена.

На Стария трол по вратата заблъскаха,
завикаха заедно всичките:
„Погачи, о, молим те, вкусни и лъскави,
за нас да омесиш ти искаме!“
„Вървете си всички, той силно извика,

23. Уил Белоног. – Бел. прев.

24. Затвора в Голям Дълбалник. – Бел. прев.

не помня аз вас да съм канил.
В четвъртък е ден за погачи и пити,
и то за другари отбрани.

Вървете си вкъщи! Тук грешка е станала.
Домът ми е малък за всички;
бисквитите, сладкото, даже сметаната –
излапа ги той до трошичка!
А вази Лобелия, Кмете и Джак
не искам дори да поглеждам.
Изчезвайте! Зная аз кой ми е враг!
Единствено с Пери се срещам!“

А нашият Пери така напълня
от вкусни сладкиши, погачи;
едвам във сюртука си се побра
и май все по-трудно крачи.
Но всеки четвъртък отива на чай,
присяда полека на пода,
а Старият трол е отслабнал комай,
откакто е Пери тъй объл.

И както се пее във старата песен
от Пери излезе преславен хлебар;
от Брее та чак до Морето наесен
понесе се името му и на сладкар;
при все че не слагаше в своите теста
тъй щедро масло и сметана,
с каквито във всеки четвъртък сега
го черпеше тролът засмяно.

9
Кукурявците²⁵

Във сенките се крият те –
във тъмнината синя,
едва звънят камбанките –
като че глъхнат в тиня.

Потъваш в тинята, решен
да ги откриеш ти.
Капчук те гледа изумен,
обаждат се води.

Над стръмния, ронлив предел
надвиснали върби
и врани като на разстрел
във сън унесени.

След дълъг, лъкатушеш път, отвъд Зловеща чука²⁶
в долчина мрачна, в сивота, лишена от уюта,
край тъмно езеро, унесено в безветрена нега,
те, кукурявците, се свират без лъч от светлина.

Във схлупени килии те
живеят в злак и влага,
и само свещ запалват, где
съкровищата слагат.

Стените с мухъл са обвити,
тавана капе здраво;
по пода с плисък се върви
да стигнеш до дувара.

Надзъртат тайно през пролука,
опипват с пръсти всичко,
а пипнат ли те – кой му пука:
захвърлят костите ти, чичко.

25. По всяка вероятност измислени същества, за основа на чието създаване са взети орките. – Бел.прев.

Самотен, лъкатушещ път отвъд Зловеща чука,
през паяжини и блата, сред страшен гъсталак,
край призрачна и зла гора и престаряла бука
намираш кукурявците – напълваш техния тумбак.

26. Най-вероятно измислено място, макар по всяка вероятност хобитите, автори на това стихотворение, да са го свързвали с Мъгливите планини и Мраколес. – Бел.прев.

10
Земеслон²⁷

Сив като мишок,
като дом висок,
с нос като змията,
аз треса земята,
дънери пречупвам,
щом с нозе потупвам.
Все на юг живея
и суши си вея,
имам рог в устата,
не си знам летата.
Вечно ходя, бягам,
никога не лягам,
даже в смъртен час.
Земеслон съм аз,
най-огромен звяр, мощен, едър, стар.
Видиш ли ме, знай, помниш ме докрай.
Ако чуеш само, мислиш, че те мамят.
Но помни поне, че не лъжа, не!

27. Превод Любомир Николов.

11 Истукитолин

Хей, Истукитолин е там!
Тоз остров суша дава нам,
макар да е необитаем.
Е, хайде, да вървим сега
да се печем на пясъка!
Нали и чайките са там!
Насам!
Те знаят как да не потъват.
Пристъпват важно, не се спъват.
Те там са да предупредят,
ако реши моряк смутен
да отпочине някой ден
от болест или от умора
или на огън – морен-морен –
да сложи чай да му заври.

О, вий, глупаци, върху НЕГО
решили да се позаселите
и да сварите чаец там!
Корубата Му, вярно, здрава е,
но колкото на вид е бавен,
той знае по вълни да плава
със коварство;
и щом дочуе ваште стъпки,
обзема го внезапна тръпка,
с усмивка
се потапя
и се обръща презглава.
Натрапниците си удавя
и те с живота се прощават –
хем без дори да разберат.
Те не внимават!
Чудовища в Морето много,
но като Него няма друг –
той е коварен и опасен,
останал сам от своя род

на старите Корубориби.
Ако цените си живота,
ще ви поуча нещо аз:
моряшкия закон помнете
и нито зима, нито лете
пристъпвайте на бряг чудат!
Или във Средната земя
Блажени
останете!

12 Котка

Дебела котка на креват.
Тя сякаш сънища сънува
как мишки сладки за закуска
пак ще хруска. Или сметанка може би.
А може би препуска във съня си –
туй горда, непокорна и сама –
из бойните полета
на своите праотци,
измършавели от борби.
Или насън в бърлогата си свита
се готви за вечерна плячка
от звяр или човешка плът.

Гигантският огромен лъв
е с нокти сякаш от метал,
и в кървавата паст
със зъби – цял кинжал.
А леопарда с тъмните петна
едва докосва топлата земя;
с грациозен скок
разкъсва своята плячка,
там гдето лесовете
потъват в тъмнина.
Но те са толкова далечни –
и горди, и свободни.
А тя – опитомена,
дебела котка на креват,
изтръгната от своя свят,
за който спомените пази.

13

Невестата сянка²⁸

Живееше нявга самотен човек,
избутваше ден подир ден,
от своето място не мръдна цял век,
от сянка човешка лишен.
Над него изпъчи се стар бухал
бял под ярката зимна луна,
погледна човека и го взе за умрял
на юнската светлина.

Яви се девойка във сива премяна,
искряща в сумрачната вечер,
поспря се, погледна го цяла засмяна –
в косите ѝ вплетено цвете.
Той мигом се стресна от унеса свой,
разчупи магията зла,
девойката грабна, не ѝ даде покой
и сянката ѝ облада.

От тоз ден нататък лишена е тя
от собствена воля дори;
живее там долу, где няма зора,
ни нощи, нито пък дни.
И само когато от земната паст
надигнат се скрити неща,
във танц се извиват, изпадат в захлас
и сянката им е една.

28. Според някои сведения е възможно това хобитово произведение да е свързано с предание, което не е разказано във „Властелина на пръстените“. – Бел.прев.

14 Имането

Бе слънцето невръстно, че и луната млада,
и богове богатства пилееха в отрада:
по тучните поляни разливаха сребро,
а буйните реки запълваха с злато.
Не бе продънен Ада, ни бездната – копана,
и нямаше джуджета, ни драконска закана,
а само елфи стари с магически дела,
под хълми где живеят във мънички легла;
със песен те ковяха най-фини красоти
и на кралете свои изящните пари.
Отвърна се съдбата и песента им спря,
желязо я притисна, стомана я скова.
Забравиха душите усмивките да сложат,
богатството елфическо потъна в мрачно ложе,
накуп събра се злато и сребърни пари:
над Елфодом се тежка сянка извиси.

Едно джудже самотно във глуха пещера
живееше си скромно. Ръката му добра
бе сърчна и изкусна със клещите и чука –
работеше усърдно за радост и сполука;
монети той ковеше и пръстени от злато,
мечтаеше да стигне до кралските палати.
Но взорът замъгли се, ушите опустяха
и жълтата му кожа се сбръчка и повяхна;
отслабнаха ръцете и тихо, недочуто
на пода търколи се нов пръстен изумруден.
Земята потрепери, джуджето не разбра
как пред дома му горски се дракон озова
с лумтящ от ноздри пламък. Пожарът облада
и под, че и постеля, и влажната врата.
Загина той самотен във огъня без страх
и костите му стари превърнаха се в прах.

Под сивите скали самотен дракон стар
със огнени очи, излегат като цар.

Не сеща радост вече, че младостта му мина,
че сбръчкан е от немощ и стар е за двамина,
самотен с своето злато, събирано отдавна;
в сърце му всичко лед е и огън не припламва.
Под драконов търбух брилянти и пари
натъпкани са здраво – душа се весели:
той знае где е скривал най-дребната пара,
във мрачната постеля на своите крила.
Отпуснат в твърдо ложе, той мисли за крадци
и в блянове отплува чорба да си свари
от тънките им кости, кръвта им да изпие:
но в миг последен дъх – сърцето спря да бие.
Вън ризница прозвънна – той няма как да чуе.
Извика глас свиреп, подкани го – но всеу:
бе воин млад със меч, готов за битки славни,
на дракона извика имането да брани.
Младокът беше огън, зъбите му – фурия,
но нещо го прониза и той изпружи шия.

Живееше стар крал, на трон висок възкачен,
върз клечести колене брадата му се влачи;
устата му не глътва ни мръвка, нито вино,
ушите му не чуват; и само с мозък силен
той мисли си за скрина със украсен капак,
имането де крие и който в черен мрак
лежи си под земята. Съкровището свое
заклучил е тоз крал със катинара троен.

Оръжията древни ръждясали са вече
и славата предишна не носи се далече,
и залите са пусти, и будоарът – хладен,
но все пак крал е той на елфите отдаден.
Не чу слухът му рог над планината носен
и не подуши кръв върху тревите росни,
но пламнаха палати и кралството умря;
и някъде над бездни прахта му отлетя.

Имане древно, скрито под мрачната скала,
забравено зад двери, що никой не успя
със ключ или със сила да бутне и отвори.
Отгоре ѝ тревица поникна тучна, спорна;
стадата там пасат и чучулиги пеят,

пък вятърът препуска, откъм морето вее.
А древното имане Нощта ще охранява,
дорде земята тук е и елфи от сън стават.

15 Камбанката

Край морето вървах и внезапно видях –
сякаш лъч върху пясъка бял –
бе камбанка красива като цвете свенливо;
щом я взех, разтреперих се цял.
Вътре в шепата моя сякаш звънна прибор
и надигна се сладостен звук;
над вълните омайни на морето безкрайно
след миг литна, заглъхнал напук.

Подир туй аз видях да се носи отзад
Кораб празен, с вечерен прилив:
„Вече късно е май! Що се бавим безкрай?“
„С теб води ме!“ , подех срамежлив.

И отведе ме той, в пръски – същи порой,
цял забулен в мъгла и омая,
към далечна страна в чудновата земя.
Във сумрака отгатъка края
цвете нежно политна, над морето заскита,
звън дочух и бял образ видях,
чух вълни как се блъскат във коварни скали;
и най-сетне до бряг се добрах.
Той блестеше във бяло, а морето пък цяло
потрепери с звезди милион;
и скалите зловещи като кости човешки
запресвяткаха в пенест балтон.
Стиснах в шепата своя пясък чист от прибор –
сякаш бисери стрити на прах,
и тромпети опални, трендафили корални,
флейти с цвят по-зелен и от грах.
Там под скалните стрехи пещери скришом спяха –
мрачни, сиви, с завеси от трън;
вятър леден се мята и ми роши косата,
както бързах, стъмни се навън.

Край планинския глог бързо бяга поток;

от водичата пийнах си аз.
Все нагоре по него, озовах се след време
в град на вечната нощ в късен час,
във поля изкачих се от трептящи мъглища
със цветя – сякаш земни звезди,
а във езеро бистро, ледовито и чисто –
лилии като същи луни.
Елшите вече спяха, а върбите редяха
тъжни вопли край бавни води;
а над фортове бдяха със сурова заплаха
саби остри и лък със стрели.

Цяла нощ не замря ехото с песента
там в дола, гдето без да се спрат
в надпревара търчаха бели зайчета в мрака;
птички литваха; бързи крила
пеперуди красиви махаха боязливи;
язовци с вирнат нос като гланц.
Въздухът се изпълни с музика и по тъмно
бързи стъпки извиха се в танц.
Трескав се заоглеждах, окрилен от надежда –
всичко там се опразни завчас;
поздрав аз не получих, само хорните случих
и на гайдите острия глас.
От крайречни листа, от тръстика стебла
наметало стъкмих си красиво
с царствен жезъл; в ръка с блеснали знамена;
погледът ми в миг грейна – светило.
Със венец от цветя, възкачен на скала,
вик нададох кат петльо в зори,
гордо вдигнал глава: „Где изчезна света?
Как тъй никои не ме уважи?
Ето, вече съм тук с моя царствен юмрук,
аз съм кралят на тази земя!
Бързо всички излезте от скривалища, где сте!
Да ви чуя, да видя лица!“

Черен облак дойде като нощно чердже.
Сякаш кърт заопипвах аз мрака,
падах, ставах, пълзях, ничком даже лежах,
същ слепец си приведох гръбнака.
До гора се добрах, тънеща в тишина

с голи клони и мъртви листа.
Там останах, запитах се где да вървя,
а над мен бухал ядно сумтя.
Тъй година и нещо преседял съм в зловеща
атмосфера на гнили стебла,
и на паяци, дето ми обвиха лицето,
и на гъби, пробили в леса.

Най-накрая нощта замени светлина;
озовах се прошарен и сам.
„Не, макар и приведен, аз море ще намеря!
Е, загубих се, пътя не знам,
но ще тръгна сега!“ Вдигнах тежи крака;
над главата ми сянка се спусна;
във ушите ми свиря вятър и ме сподиря;
да се скрия бодлив храст размахах.
Разраних си ръцете, разкървих коленете,
а годинките вече тежаха.
Най-накрая заля ме бриз солен и заставах
на море миризмата да хвана.

Чайки волно кръжаха, крякаха и ревяха;
гласове чух от дупки бездънни,
и тюлени крещяха, и скали се дивяха,
а вълни се разбиваха тъмни.
Ето зимата вече във мъгла ме облеche –
где годините свои да свра;
тихо сняг заваля, лед във мойта коса,
тъмнината обгърна брега.

Чака кораба стар да приеме другар,
леко прилива сякаш го вдига.
Аз едва се добрах и веднага заспах,
той пое през морета, край диги,
покрай стари корита, цели с чайки покрити,
покрай кораби във светлина,
към небето летеше, чер кат гарван той беше,
тих кат сняг и потъна в нощта.

Всички къщи са в мрак, вънка няма ни крак,
само вятърът яростно свиря.
Край врата сгънах skut и под близък улук

хвърлих всичко, де в себе си имах:
и камбанката бяла, вече стихнала цяла,
и във шепата пясъчни зрънца.
Знам, че мойто ухо веч не ще чуе то
този звън. И брега, цял във слънце,
не ще види; така, както е в песента,
в късна доба край пусти алеи
аз вървя натъжен и говоря си с мен,
че от хората никой не смее.

16

Последният кораб

Посред нощ в три часа Фириел примигна –
вън бледнееше зора.
Подранил петел запя, олелия вдигна
с остър глас в нощта.
Сред дървета в мрачен плащ и небе сребристо
птички чуруликаха,
тих ветрец – студен и свеж – в клоните им плисна
и листата скриха се.

През прозореца видя как нощта бледнее –
светлината затрептя
върз земя и клони; по тревата розовее
утринна роса.
Малки белички крачка прекосиха пода,
стълби изкачиха,
на поляна затанцуваха, дето е пред входа,
в утро се измиха.

С перли цялата обшита дрехата й свети.
Тя се спусна към брега;
стара клонеста върба там пък за късмет я
спря над бързата вода.
Рибка синя кат искрица пъргаво подскочи,
свежи пръски вдигна;
палави тръстики покрай нея сочат,
лилия й смигна.

Тиха музика дочу нежно да се носи
над искрящата вода;
тя стоеше там с коса палава и росна,
грейнала в зора.
Флейти крехки с нежен глас, арфи най-омайни
кротко й запяха –
сякаш утринен ветрец от страна неизвестна
с звън камбанен сля се.

Кораб златен с златен нос и гребла блестящи
по водата плава;
бели лебеди красиви, леки и изящни
в такт го направляват.
Зад тях идат сребросиви всички дребни твари
от Елфическа земя.
Три принцеси с царствен вид тихо си шептят
с вятър във коса.

После грабват златни арфи и запяват медно
в такт с ленивите гребла:
„Как омайно пеят птички, как е ненагледна
разцъфтялата земя.
Още много дни напред, озарен във злато,
ще изгрява този свят,
още множество цветя връз земното плато
ще завържат цвет.

Накъде сега и вие, смели ветроходци,
сте опънали платна?
Где ще дирите покой? Сред тъмната нощна
на дълбоката гора?
Къмто острови на север, брегове скалисти?
Нима ви прилича
да се носите сами по море вълнисто
гдето чайки сречат?

Не, отвръщат ветроходци, ние сме поели
на последен поход,
мрачното небе на запад зад нас се сивее,
сенките ни хокат.
Къмто Елфодом вървим, къщи ще си идем
при Дървото бяло
и при ярката Звезда, гдето ще се види
от брега прощален.

Ний напускаме сега хорските поляни
и Земята Средна!
В Елфодом за нас звънят радостни камбани
на кулата предна.
Тука няма я тревата, само голи листи,
гаснат Слънце и Луна,

ала чухме ние вик сред сенки чисти –
тръгнахме подир зова.“

Спря се корабът тогаз и извърна се глава:
„Хубавице земна, ти
чу ли им зова? Хайде, Фириел, ела!
Този кораб ще поеме
в утробата своя с радост твойта красота.
Ела! Вече няма време!
Идвай, земна хубавице със елфическа коса,
и гласът ни чуй сега.“

Фириел глава надигна от страната на брега
и краче повдигна;
после цялата затъна чак до глезени в калта,
взорът ѝ замря.
Плавно както бе дошъл, корабът отплава,
тя зашепна леко:
„С вас не мога аз да дойда, не се и надявам –
аз съм Земна дъщеря!“

Гасне бляскавата дреха, перли се топят
дорде пътя прекосява,
дорде къщата си стигне и мрачния праг,
и вратата здрава.
Ризата си тя навлича шаячнокафява,
плитката си сплита,
с работата къщна мигом се заема права.
Скоро слънцето отлита.
И година след година леко ги отнасят
Седемте реки.
Бели облаци минават, слънчице блести
сред тръстики и върби,
иде утро, пада вечер, ала нивга веч
кораб се не плъзна
в тези води; не чу се реч,
песента заглъхна.

КРАЙ

© 1962 Джон Р. Р. Толкин
© 2004 Невена Кръстева, превод от английски

John R. R. Tolkien
The Adventures of Tom Bombadil, 1962

Сканиране и допълнителни корекции: Светослав Иванов, 2009
Разпознаване и редакция: piki, 2009

Издание:

Дж. Р. Р. Толкин. Опасното кралство
ИК „Прозорец“, 2004
Редактор: Любомир Николов
Художник: Буян Филчев
Коректор: Станка Митрополитска

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/11218>]